

MAHMUT KÂMİL EFENDİ'NİN "İSLÂMİYETİN ŞİİRİ ŞUARÂYI TARZ-I TELAKKİSİ" İSİMLİ MAKALESİ *

Ali ÖZTÜRK **

Abstract

On The Mahmut Kâmil Efendi's Article That Entitled "İslâmiyetin Şiiri Şuarâyı Tarz-ı Telakkîsî"

This paper contains a writer's thoughts about the poetries and poets according to İslâm. That writer known as Mahmut Kâmil Efendi which was born in Çorum (Turkey) 1880 and died 1948. We enlightened his life and studies and translated his article from Ottoman Arabic alphabet to modern Turkish Latin letters and evaluated it at the end.

Keywords: Mahmut Kâmil Efendi, Newspaper of Çorum, İslâm, Poem, Poet.

Giriş

Öteden beri İslâm'ın şiirle barışıp barışmadığı tartışma konusu olagelmıştır. İslamiyetin şiire ve şaire bakışı başta tefsir, hadis, siyer ve fıkıh kaynakları olmak üzere, âdâb ile ilgili eserler ile İslam edebiyatına dair kitaplar içerisinde yer almıştır. İslam öncesi Arap toplumunda şiir fevkalâde bir mevki iştiğal etmesi dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'de "şuarâ/şairler" ismiyle bir sure bulunması ve Hz. Peygamberin çok defalar şiir konusunda söz sarfetmesi, İslam bilginleri ve edebiyatçıların şiir konusu üzerine eğilmelerinin en önemli sebebi olmuştur.

Geçmişten günümüze uzanan süreç içerisinde şiir ve şairler ile ilgili tartışmaların, İslâm dünyasında pek zengin bir literatür oluşturduğu bilinmektedir. Hz. Peygamberin sağlığında başlayan bu tartışmalar¹, Raşid Halifeler, Emevîler ve Abbasîler dönemlerinde devam etmiştir. Söz konusu

* Mahmut Kâmil Efendi'nin makalelerinden bizi haberdar eden ve makale fotokopilerini temin eden *Çorum Hâkimiyet Gazetesi* yazarı Sayın Abdulkadir Ozulu Beyefendi'ye teşekkür ediyorum.

** Ar. Gör. Dr., Gazi Üniv. Çorum İlahiyat Fak. Türk İslam Edebiyatı Ana Bilim Dalı.

1 Bu konuda geniş bilgi için bk. Yusuf Sancak, *Hız. Peygamber Devrinde Şiir*, Şafak Yayınevi, Erzurum 1999.

tartışmanın Osmanlı dönemi bilgin ve ediplerini de meşgul ettiği görülmektedir.² Modern Türk alfabesiyle yayımladığımız metin, Osmanlı'nın son dönemini ve Cumhuriyetin ilk yıllarını idrak etmiş, Çorumlu Mahmut Kâmil Efendi'nin *Çorum* gazetesinde neşredilen ve İslâmiyet'in şiire ve şairlere bakışını ele alan makalesidir.

Kâmil Yöney bu makalesinde İslâm'ın şiir ve şaire bakışını derli-toplu bir şekilde anlatmaktadır. Yazılarında kullandığı dilin seviyesi itibariyle Osmanlıca'nın inceliklerine vâkıf olduğu anlaşılmaktadır. Diğer yazılarında olduğu gibi bu makalesinde de Kâmil Yöney'in İlmî üslûbu dikkat çekmektedir. Bilindiği kadarıyla Kâmil Yöney'in şiire ilgisi oldukça sınırlıdır.³ Yani o bir sanatçı değildir. Dolayısıyla onun şiir konusunu sanatçı gözüyle değil, bir fakih ve medreseli yaklaşımıyla ele aldığını hatırdan çıkarmamak gerekir.

Transkribe ettiğimiz makale, Osmanlı Türkçesi'nin son dönemlerine ait bir metindir. Bu sebeple metnin tam bir transkripsiyonunu yapmak yerine, uzatma/inceleme, Arapça ve Farsça kelimelerin yazımında kullanılan tamlama işaretleri ile gerekli görüldüğü yerlerde hemze ve ayın harflerini ifade eden işaretleri kullanmakla yetineceğiz. Metinde geçen ayet, hadis ve diğer Arapça-Farsça ibarelerin çevirilerini dipnotlarda vereceğiz.

Söz konusu makaleye geçmeden önce Mahmut Kâmil Efendi'nin hayatı ve eserleri hakkında tanıtıcı mahiyette kısa bilgiler ile makalesinin içeriği hakkında bilgiler sunmayı gerekli görüyoruz.⁴

2 Mesela bk. Muhammed b. Ali el-Birgivi, *et-Tarîkatu'l-Muhammediyye fi beyâni's-sîreti'n-nebeviyyeti'l-Ahmediyye*, Şirketü's-sahafiyye matbaası, İstanbul 1304, s. 163; Vedâdî, *Tekmile Tercüme-i Tarîkat-ı Muhammediyye*, İstanbul 1308, ss. 330-331; Kınalızâde Ali b. Emrullah, *Ahlâk-ı Alâî*, Bulak 1248 (1833), c. I, ss. 184-186; Tahir Üzgör, *Türkçe Divân Dîbâceleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, ss. 24-26.

3 Abdulkadir Ozulu, Kâmil Hoca'nın oğlu emekli milletvekili ve vali Fazıl Yöney'den babasına ait şu iki mısraı nakletmektedir:

Gönlüm arardı uzleti dağlar içinde

Ve fakat bu mümkün oldu bağlar içinde

Abdulkadir Ozulu, "Hoca Kâmil Efendi / Kâmil Yöney (1880-1948)" *Çorum Hâkimiyyet*, 02 Ocak 2003.

4 Mahmut Kâmil Efendi (soyadı kanunundan sonra Kâmil Yöney) hakkında vereceğimiz bilgiler, Kızı Naime Yöney (Sarıgöz)'in *Babam ve Ben* isimli yayımlanmamış çalışması ile Abdulkadir Ozulu'nun, Kâmil Hoca'nın çocukları ve torunlarının anılarına dayanarak hazırladığı ve *Çorum Hâkimiyyet* Gazetesinde, 26 Aralık 2002 ile 03 Ocak 2003 tarihleri arasında yayımladığı yazı dizisinden özetlenerek alınmıştır.

Mahmut Kâmil Efendi'nin Hayatı ve Eserleri

Mahmut Kâmil Efendi, 1880 yılında Çorum'un Çöplü mahallesinde dünyaya gelmiştir. Babası, XVI. Yüzyılda Rumeli Filibe'den Anadolu'ya gelip Çorum'a yerleşmiş Müftüzâde Kara Ali Efendi'nin soyundan gelen müderris Reşat Efendi'dir. Annesi Karagözoğullarından Ayşe Hanım'dır.

Kâmil Efendi, Sibyan Mektebi, İbtidâiyye ve Rüştiyye'yi Çorum'da okumuştur. Çorum Kütüphane Medresesinde, akrabası Mustafa Reşat Efendi'den Arapça ve Farsça dersleri almıştır. Daha sonra II. Abdülhamit'in ünlü Paşalarından Çorumlu Yedisekiz Hasan Paşa'nın Çorum'a hizmet talep eden hemşehrîlerine, buradan gönderecekleri yetim ve kimsesiz çocuklardan zeki ve kabiliyetli olanları İstanbul'da okutmayı teklif etmesi üzerine Kâmil Efendi de yüksek tahsil için İstanbul'a gönderilen öğrenciler içerisinde yer almıştır. Kâmil Efendi İstanbul'da başta Mekteb-i Kuzât'da hukuk eğitimi olmak üzere İslâmî ilimlerin çeşitli dallarında eğitim görmüştür.

Tahsilini müteakip Çorum'a dönen Mahmut Kâmil Efendi, pek çok resmî görevin yanı sıra, Çorum Ulucâmî'de kadrolu vaiz, il encümen azası ve Çorum Mahkemeleri hazine avukatı olarak çalışmıştır. İlme ve irfana merakı devam eden Kâmil Efendi, Çorum Millî Kütüphane (Yeni adıyla Hasanpaşa Kütüphanesi)'nin kurulmasına öncülük eden altı kişilik inşaat komisyonunun içerisinde bulunmuştur.⁵ 1948 yılında vefat eden Kâmil Efendi'nin kabri Çorum Hıdırlık'ta, Kereb-i Gâzî (r.a)'nin türbesi civarında Karaalioğulları aile kabristanında bulunmaktadır.

Kâmil Yöney'in 1922–1924 yılları arasında *Çorum* Gazetesinde dinî ve ahlâkî konularda yazmış olduğu, bazıları birbirinin devamı mahiyetinde olan 31 adet makalesi bulunmaktadır. Bu makalelerin isimleri ve yayımlandıkları tarihler şöyledir:

1. İslâmiyyet (5 Haziran 1922, sayı: 58)
2. İslâmiyyetde Vatan (12 Haziran 1922, sayı: 59)
3. İslâmiyyetde Ahlâk-I (19 Haziran 1922, sayı: 60)
4. İslâmiyyetde Ahlâk-II (26 Haziran 1922, sayı: 60)
5. İslâmiyyetde Hazret-i Süheyb'in Mevki'i (03 Temmuz 1922, sayı: 62)
6. İslâmiyyette Azim (10 Temmuz 1922, sayı: 63)
7. İslâmiyyetin Şiiri Şuarayı Tarz-ı Telakkîsi-I (17 Temmuz 1922, sayı: 64)

5 Kütüphanenin inşaat komisyonunda yer alan Kâmil Hoca, Çorum Millî Kütüphane'nin 21 Temmuz 1924 tarihinde gerçekleştirilen açılış töreninde bir de irticalen konuşma yapmıştır. Bu konuşmasında kütüphanelerin önemi ve lüzumunu pek veciz ve duygulu bir şekilde anlatmıştır. Kâmil Efendi'nin bu nutkunu ayrıca yayımlamayı düşünüyoruz.

8. İslâmiyyetin Şiiri Şuarayı Tarz-ı Telakkîsi-II (24 Temmuz 1922, sayı: 65)
9. İslâmiyyetin Şiir, Şuarayı Tarz-ı Telakkîsi-III⁶ (28 Ağustos 1922, sayı: 70)
10. İslâmiyyetde Dahâyâ-I (31 Temmuz 1922, sayı: 66)
11. İslâmiyyetde Dahâyâ-II (04 Ağustos 1922, sayı: 67)
12. İslâmiyyetde Dahâyâ-III (14 Ağustos 1922, sayı: 68)
13. İslâmiyyetde Dahâyâ-IV (21 Ağustos 1922, sayı: 69)
14. İslâmiyyetde Cihâd, İttihâd-I (04 Eylül 1922, sayı: 71)
15. İslâmiyyetde Cihâd, İttihâd-II (11 Eylül 1922, sayı: 72)
16. İslâmiyyetde Cihâd, İttihâd-III (18 Eylül 1922, sayı: 73)
17. İslâmiyyetde Cihâd, İttihâd-IV (25 Eylül 1922, sayı: 74)
18. İslâmiyyetde Cihâd, İttihâd-V (02 Ekim 1922, sayı: 75)
19. İslâmiyyetde: Ulûm ve Fünûn-I (09 Ekim 1922, sayı: 76)
20. İslâmiyyetde: Ulûm ve Fünûn-II (16 Ekim 1922, sayı: 77)
21. İslâmiyyetde: Ulûm ve Fünûn-III (23 Ekim 1922, sayı: 78)
22. Vilâdet-i Seyyidinâ ve Nebiyyinâ Hz. Muhammedini'l-Mustafâ (30 Ekim 1922, sayı: 79)
23. İslâmiyyetde Tahâret (06 Ekim 1922, sayı: 80)
24. İslâmiyyetde Hilâfet-I (13 Kasım 1922, sayı: 81)
25. İslâmiyyetde Hilâfet-II (27 Kasım 1922, sayı: 83)
26. İslâmiyyetde Hilkat-i Âlem ve Âdem-I (04 Aralık 1922, sayı: 84)
27. İslâmiyyetde Hilkat-i Âlem ve Âdem-II (11 Aralık 1922, sayı: 85)
28. Leyle-i Celîle-i Regâib (19 Şubat 1923, sayı: 95)
29. Leyle-i Mübâreke-i Berât (02 Nisan 1923, sayı:101)
30. Zekât (23 Nisan 1924, sayı:156)
31. Yetimler Hakkında (23 Nisan 1924, sayı:156)

“İslâmiyyetin Şiiri Şuarayı Tarz-ı Telakkîsi” (I-III) Başlıklı Makalenin Muhtevâsı

Aşağıda modern Türk alfabesiyle yayımladığımız metinler, Kâmil Yöney'in *Çorum* gazetesinde, sırasıyla (17 Temmuz 1922), (24 Temmuz 1922) ve (28 Ağustos 1922) tarihlerinde yazmış olduğu birbirinin devamı niteliğinde olan aynı başlıktaki üç yazısıdır. Aslında söz konusu makale ikinci yazıyla son bulmuş idi. Ancak gazetenin 21 Ağustos 1922 tarihli 69. sayısında yayımlanan

6 Şiirle ilgili üçüncü makalenin başlığında küçük bir farklılık vardır. Şiiri kelimesi yerine şiir denilmiş ve virgül işareti konulmuştur.

bir okuyucu mektubunda⁷, Hz. Hatice'nin ve Hz. Peygamberin şiir söylediğine dair rivayetlerin doğruluk derecesi konusunda izah istenilince, Mahmut Kâmil Efendi okuyucunun talebi doğrultusunda aynı başlık altında bir üçüncü yazı daha kaleme almıştır. Bugünkü okuyucu için bir fikir vermesi bakımından adı geçen makalenin muhtevasını özet olarak vermeyi uygun buluyoruz.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi makale sonradan yazılan ilave ile birlikte üç bölüm halinde yayımlanmıştır. Birinci kısımda yazar, şiir nedir, ne değildir? sorularının cevaplarını arar. Şiirin kaynağını insanlığın atası Hz. Âdem peygamber'e kadar götüren yazara göre şiir, ruh ve kalbin dili, yüksek insanî duyguların tercümanıdır. Kâmil Efendi şiirin, edep ve güzel ahlâkın hizmetinde olması gerektiğini belirtir. Ona göre makbul şiir, mücâhidlerin cihada olan gayretlerini artıran, herkesi güzel ahlâka, ibadet ve tâata teşvik eden şiirlerdir. Yine o, Ka'b b. Züheyr'in tövbesinin kabulü ve kendisine iltifat edilmesinin sebebinin, Ka'b'ın şairlik yeteneğini İslâm'ın yüce menfaatleri uğrunda kullanacağını beyan etmesi olduğunu belirtir.

Makalenin ikinci kısmında yazar, Şuarâ suresindeki azgınlara tabi olduğu şairlerin yerilmesiyle ilgili "şairlere anca azgınlara uyar" (26/224) ve müteakip ayetlerin izahını yapmış; İslâm'ın şiire bakışı ile ilgili çelişki gibi görünen bazı hususlara açıklık getirmiştir. Şöyle ki; gavâyet yani azgınlık, doğru yoldan ayrılmak manasında olmakla beraber kelimeyle kastedilen murâd-ı ilâhî sonraki ayetlerde açıklığa kavuşmuştur: "Onların her vadide şaşkın şaşkın dolaştıklarını ve yapmadıklarını yaptık demelerini görmez misin?" (26/224-25). Şair ve edip geçinen kimileri, nefis ve arzularından doğan hislerle söylediği şiirlerde İslâm'ın ahkâm ve adabının manevî şahsiyetini rencide etmeleri; kimileri de İslâm'ın yüce değerlerini şiirleriyle ifade etmekle beraber fiil ve davranışlarında aksini yapmış olmaları sebebiyle yerilmişlerdir.

İslâm'ın ahlâk ve adabını hiçe sayarak hayvani arzuların tesirinde şiir yazanlar, her ne kadar kudretli şair olsalar da bu kimselere şair ve edip denilmemesi, saygın bir konuma yükseltilmemesi gerekir. Ayet-i kerimeyle yerilen kimseler, şiirlerinde aile sevgisi, vatan sevgisi, din sevgisi gibi yüce insanî duyguları coşturacak konuların yerine, yâr-ağyâr ile ilgili aşk ve ayrılık

7 Gazeteye gönderilen okuyucu mektubu şöyledir:

Makâlât-ı Dîniyye Muharriri Kâmil Efendi Hazretlerine

İslâmiyyet'in şiiri ve şu'arâyı tarz-ı telakkîsi mebhasinde eş'âr ve şu'arâ için bir takım kuyûd-ı ihtirâziyye vaz' ve izâh buyrulmuş ise de Hazret-i Hadîce'nin ale'l-ittlak şiir tekellüm eylediği hatta peygamberimizin şiiri de bulunduğu işitilmiş olduğundan zebân-zed olan bunlar ne dereceye kadar muvâfık-ı sıhhat ve hakikat olduğunun izâhı ricâ olunur efendim.

Çorum Gazetesi kârîlerinden

E. Hakkı

ateşinden, okyanusun sularını içmeye kadar aklın kabul etmeyeceği saçma-sapan hayallere ile meşgul olurlar. Faydadan ziyade zarar ve malayani ile uğraşırlar. Bazen iyi dediklerine bazen de kötü diyerek kendi kendilerini tekzip ederler. Bu tip kimseler fiilleri ve sözleri birbirine uymadığı için, hak ve hakikate ve kamu yararına hizmet etmediği anlaşıldığından şeriat nazarında tenkide uğramışlardır.

Şuarâ suresindeki müteakip ayette “Ancak inanıp yararlı iş işleyenler, Allah’ı çok çok ananlar ve haksızlığa uğratıldıklarında haklarını alanlar bunun dışındadırlar” (26/227) buyurulmak suretiyle, İslâmî ve insanî hassasiyetlere sahip Hassan b. Sâbit, Abdullah b. Revâhâ ve onların takipçileri olan şair ve edipler, diğerlerinden istisna tutularak takdir ve taltif edilmişlerdir. Hz. Peygamber de “Mallarınızla canlarınızla ve dillerinizle cihad edin” diyerek bu grubu mücahitler sınıfına sokmuştur. Ayrıca Hassan b. Sâbit’i de “Muhakkak ki Cebraîl seninledir. Söyle, Rûhü’l-kuds seninle beraberdir” diyerek teşvik etmiştir.

Müellif üçüncü ve son kısımda Hz. Peygamberin dahi şiirlerinin bulunduğu şeklindeki bir iddiadan hareketle bu iddiaların yeterli delillerden uzak ve gerçek dışı olduğunu ilmî bir üslûpla izah etmiştir. Hz. Peygamberi şair olarak tasavvur etmenin onun şanına ve kutsiyetine lâyük olmadığı gibi İslâmî ahkâm ve adaba da aykırı olduğunu ifade etmektedir. Yazara göre; Kur’ân-ı Kerîm ve hadislerde vezne uygun düşen manzuma benzer parçaların bulunuyor olması bunların şiir olduğu anlamına gelmez. Hz. Peygamberin bazı sözleri her ne kadar şiire benzese de şiir sayılamayacağı gibi bu tarz sözlerine şiire demek asla onu yüceltmez. Hz. Peygamberi hakkıyla yüceltmeye de hiçbir şairin gücü yetmez. Bilakis şiir onun mukaddes sözlerinden iktibas ettiği sürece yücelmiş sayılır.

Hz. Ali, Râşid halifelerin, Hz. Âişe de kadınların en güçlü şairleri oldukları halde Hz. Peygamber şiir için “ebgazu’l-hadîs” (sözün en hoş a gitmeyi) buyurmuşlardır. Yani Hz. Peygamber, nefis ve hevâya temas eden şiirleri ümmetin terbiyecisi olarak çirkin bulmuş ve eleştirmiştir.

İSLÂMİYYETİN Şİ’Rİ ŞU’ARAYI TARZ-I TELAKKÎSİ-I ⁸

Şi’r, ‘örfen manzûm sözden ‘ibaret olarak telakkî edilmiş ve kelâm-ı manzûm vezin ve kafiye sebebiyle şeref ve imtiyazı ba’is olmuş ise de hakikatde böyle değildir. Çünkü ‘ale’l-itlâk söz ya belîğdir ya değildir. Belîğ ise manzûm olsun

8 *Çorum Gazetesi*, 17 Temmuz 1338 / 17 Temmuz 1922, yıl: 2, sayı: 64. Metnin orijinalinde dipnot bulunmamaktadır. Dipnotlar tarafımızdan konulmuş olup açıklayıcı mahiyettedir.

mensûr olsun edebiyâtından ma'dûdur. Değil ise kezâlik manzûm olsun mensûr olsun edebiyât addedilemez. Şi'r ber-vech-i ma'rûz belîğ olan edebiyâtın en güzel ve müntehap parçaları olduğuna göre edebiyâtından olmayana şi'r denilmemek lazım geldiği gibi edebiyât mefhûmunda dâhil olanlar da manzûm olsun mensûr olsun şi'rdir.

Sânî-i Hakîmin insanlardan pek çoğuna ihsan buyurmakta olduğu zevk-i selîm ki nakkâd-ı belâğat ve mi'yâr-ı edebiyât olup bu kuvve-i celîle kendisinde zâhir olan erbâb-ı kalem de şâ'irdir.

Şi'r hassas olan beşer üzerinde büyük te'sîr icrâ edip be-tahsîs zamân-ı harb ve hengâm-ı hücumda belîğ bir nutk elektrik gibi ânî bir sûrette te'sîrini gösterir. Talâkat-ı lisân, belâğat-ı beyân ile bir çok muzafferiyât ve muvaffakiyyât te'mîn edilmiştir.

İnsanlar 'aklen terakkî ve idrâkce intizâmı kesb etmezden evvel hissiyâtca te'âlîye kalben harekete mazhar olarak ilim ile tekellüm etmeden evvel şi'r ile tekellüm etmişlerdir.

Şi'ri, 'Arablar, İbrânîler gibi akvâm-ı Sâmiyeden aramak ve görmek küteh-bînlikdir. Kanâatimize göre hilkat-i Âdem ile berâber şi'r mevcûddur. Zirâ zâde-i tabî' atdır.

Kabil'in Hâbil'i öldürmesi üzerine (Tegayyerati'l-bilâdü ve men 'aleyhâ fevechu'l-arzı muğberrun kabîh)⁹ me'ânisini terennüm eyleyen Hazret-i Âdem 'aleyhi's-selâmdir. Şi'r gayr-i zâhir hakâyıkın suver-i zâhiresidir. Şi'r rûh ve kalbin lisânı, hissiyyât-ı 'âliyye-i insâniyenin tercemânıdır. Şi'r akvâmın mir'ât-ı âdâbı dîvân-ı ahlâk ve edyânıdır.

Şi'r'in âdâba ve tehzîb-i ahlâka hâdim olması itibârıyla erbâb-ı kalem terbiyet-âmûz-ı ümemdir, âdâb-ı ümem mâ-hasal feyz-i kalemdir. Mîzâb-ı kalemden dökülen mâ-i me'ârîf bâğ-ı vatan-ı devlete bârân-ı germdir denilmesi muvâfık olabilir. Mücâhidînin himmet ve hamiyetlerini tahrîk ile cihâda olan gayretlerini tezyîd herkesi hüsn-i ahlâka ve ibâdât u tâ'ata teşvîk emrinde söylenilen bu gibi şi'rlere mergûbdur.

Letâifü'l-Me'ârif'in kayd ve tesbît ettiği göre en ziyâde ehemmiyet verdiği şey ve 'ilm-i 'irfânınızın ekserîsi şi'r olsun" diyen İslâm halîfesinin bu sûretle şi're olan iltifât ve teşvîki, hissiyâta olan te'sîri dolayısıyla mekâsıd-ı 'âliyye-i dîniyye ve vataniyyeyi te'mîn içindir. Elyevm Topkapı Sarayında ve emânât-i mübâreke miyânında kemâl-i hürmetle mahfûz olup beyne'l-müslimîn ziyâret edilen hırka-i şerîfe şu'arâ-yı Kureys'den Ka'b bin Züheyr'e Hazret-i Peygamber tarafından ibzâl buyurulan teveccüh ve iltifâta delîl olarak bahş u ihsân buyurduğu ve o vakte kadar lâbis olduğu hırka-i şerîfedir ki gerek

9 "Ülkeler ve üzerinde yaşayan kimseler değişti. Yeryüzü bu yüzden kırgın ve çirkin."

Ka'b ve gerekse taallukâtı tarafından kemâl-i hürmetle muhâfaza buyurduktan sonra Mu'âviye'nin hengâm-ı hilâfetinde şâ'irin veresesine mebâliğ-i külliyye verilerek hurkâ-i şerîfe-i mezkûre bi'l-ahz emânât-ı mübâreke miyânına vaz' edilmiş ve müteselsilen hulefâ-i İslâmiyye taraflarından muhâfaza edilmiş olduğu halde 'Abbâsîler zamânında Tatarların Bağdâd'a hücumu üzerine Mısır'a nakledilerek Sultân Selîm hazretlerinin Mısır'ı feth ve hilâfeti ihrâz etmesi üzerine metrûkât-ı nebeviyye bu miyânda İstanbul'a getirilmiştir.

Hazret-i Muhammed 'aleyhi's-selâm'ı hicveden ve küffâr ordusunda erbâb-ı dalâlî eş'ârıyla akvâliyle İslâm 'aleyhine galeyâna getiren ve feth-i Mekke'den sonra firâr eyleyen tevbe ve ilticâdan başka tarîk-ı necât olduğunu bi't-teferrüs Medîne'ye gelerek (Bânet Su'âd fe kalbî elyevme metbûlu)¹⁰ matla'ıyla başlayan o meşhûr *Kasîde-i Bürde*'siyle 'âtîfet-i Rasûlullâh'a sığınıp teslim-i nefis eden şâir-i mûmâ-ileyhin tevbesi kabûl ve bu sûretle kendisine iltifât buyrulmasındaki hikmet tevbe ve nedâmeti hasebiyle kudret-i şâ'irânesini hayr u salâha ve İslâmiyyetin menâfi-i 'âliyyesine sarf edeceği anlaşılması hasebiyle bundan İslamiyyetin istifâde etdirilmesidir.

Îzâhât-ı vâkı'a ile şu'arânın kıymeti şî'rin ehemmiyeti anlaşılmiş ve Hazret-i Peygamber tarafından (inne mine's-şî'ri le hikmeten)¹¹ buyurulmuş olduğu halde Kur'ân-ı Kerîm'de (ve's-şu'arâu yettebi'uhumu'l-gâvûn)¹² fermân-ı celîli ile vâkı' olan şiddet-i beyân lâzimu't-teşrih olduğundan bervech-i âtî izâh olunur.

[Mâ ba'di var] M. Kâmil

İSLÂMİYYETİN Şİ'Rİ ŞU'ARAYI TARZ-I TELAKKÎSİ-II¹³

Allah zü'l-celâl bu âyet-i celîlesiyile şu'arâdan gavâyete tâbî' olanlar olduğunu bildiriyor.

Gavâyet hüsn-i ahlâk muktezeyâtından ve tarîk-i müstakîmden inhırâf ve dalâlet ma'nâsında ise de gavâyete nisbetin 'illet ve sebebi mevki'inde [elem tera ennehum fî kulli vâdin yehîmûn. Ve ennehum yekûlûne mâ lâ yef'alûn]¹⁴ buyurulmuş olmasıyla gavâyetle murâd-ı ilâhî olan ma'nâ tekayyüd ve

10 "Su'ad gitti. O yüzden kalbim bugün perişan"

11 "Şiirin bir kısmında hikmet vardır."

12 "Şairlere ancak azgımlar uya.r" (Şu'arâ, 26/224).

13 *Çorum Gazetesi*, 24 Temmuz 1338 / 24 Temmuz 1922, yıl: 2, sayı: 65.

14 "Onların her vâdide şaşkın şaşkın dolaştıklarını ve yapmadıklarını yaptık dediklerini görmez misin?" (Şu'arâ, 26/225-226).

tavazzuh etmiştir. Şu'arâ üdebâ geçinen erbâb-ı kalemden bazıları nefis ve tabiatın temâyülâtından doğan hissiyâtla her vâdîde itlâk-ı lisân etmiş ve ancak zînet-i elfâz ve intizâm-ı kelâma riâyet eylemişlerdir ki bu misillü âsâr-ı kalemiyyenin mefâhiminden ya ahkâm-ı diniyyenin, ya ahlâk-ı milliyyenin şahsiyyet-i ma'neviyyesi rencîde olmuş ve İslâmiyyet nâmına min kıbeli'r-rahmân hâkimâne esbâb ile tenkîd buyurulmuşdur ve bazıları da (lime tekûlüne mâ lâ te'âlûn)¹⁵fermân-ı celîli ile tenkîd ve tevbîh buyurulan 'ulemâ-i sû' gibi me'âliyyât-ı dîniyyeyi mehâsin-i âhlâkıyyeyi hissiyât-ı refî'a-i insâniyyeyi akvâl ve eş'âr-ı belîgâneleriyle teşrîh eylemişler ve fakat ef'âl ve harekâtlarıyla da beyânât-ı mezkûreyi tekzîb ve ebnâ-yi cinsine karşı sû-i misâl olmuşlardır ki 'illet-i tenkîdin ikinci cümlesinde de bu haldeki şuarâ takbîh buyurulmuş ve gavâyet mefhûmuna idhâl edilmiştir.

Bazı misâl îrâdı kâbil olduğu halde teeddüben sarf-ı nazar edildiği üzre kalbsiz bir kalemin, behîmî bir hissın perde-bîrûnâne, iffet-şikâne mahsûlüne velev belîğâne olsun şî'r, kâil ve muharririne şâ'ir ve edîb denilmemesi ve bu zümreden olanlara bir mevki-i muhterem verilmemesi insâniyyet ve hikmete de muvâfıktır.

Efânînin ridâ-yı 'ismet ve gubâr-ı ahlâkîsini kaldırarak harîm-i lâhûtîsine bi'd-duhûl gurâb-asâ ötmek isteyenler Emil Zola gibi kâbiliyyet-i beşeriyyenin müstesnâ san'at-ı kitâbetini gösterecekler, şâ'ir-i şehîr-i mühelhil evlâdından fitraten şâ'ir doğup cüdrân-ı Ka'be'ye eş'âr-ı belîğa asmak sûretiyle müşârûn bi'l-benân olan İmriü'l-Kays gibi bülegânın misâl-i müşahhası olsalar bile meydân-ı edebî sühnenverân-ı 'ızâmı miyânında bir mevki-i muhterem ihrâz edemezler.

Âyet-i celîleden maksûd-ı ilâhî olan ma'nâ, erbâb-ı kalem arasında belki de ekall-i kalîl teşkîl eyleyen bu kısım ehl-i hevâdır. Bunlardır ki 'âile muhabbeti, vatan muhabbeti, din muhabbeti gibi hissiyât-ı 'âliyye-i insâniyyeyi ihtizâza getirecek mevzû'lardan tebâ'üdle yâr, ağyâr mebâhisinde atş-ı muhabbetden sûziş-i hasretten bahr-i muhîtin sularını içmek kadar 'âlem-i imkân ve ma'kûlâtın hâricinde tafra-furûşâne hayâlât ile dolaşırlar, menfa'atden ziyâde ma'nen mâddeten mazarratı dâ'î mâlâyâ'nî ile uğraşırlar, ve mutlaku'l-inân olarak her vâdîde gezerler. Bunlardır ki bir şeyi zemm etmek sonra medh eylemek tahkîr eylediğine bilâhare ta'zîmde bulunmak gibi gayr-ı muttarid sözlerinden, kavlen cûd ü sehâ ile vatanî fedakârlıkla vesâyâda buldukları halde kendileri 'âmil olmamak sûretiyle kavillerini tekzîb eder, fiillerinden istidlâlen şî'rleriyle hak ve hakîkate menâfi-i 'âmmeye müteveccih

15 "Yapmadığımız şeyi niçin söylersiniz?" (Saff, 61/2).

ve hâdim olmadıkları anlaşılmuş olduğundan nazar-ı şerîatde dûcâr-ı tenkîd oldılar.

Binâen 'aleyh bunlar istisnâ edildiği halde vakâr ve edebî nîgehbanı, insanî duyguların tercemânı, mehâsin-i ahlâkiyyenin hârisi Hassân'ların İbn Revâha'ların hayru'l-halef ve vârisi olan cumhûr-ı üdebâ ve şu'arâyâ cânib-i celîl-i İslâmiyetden pâye-i refî'a verilmiş ve (ille'lezîne âmenû ve 'amilu's-sâlihâti ve'ntasarû min ba'di mâ zulimû)¹⁶ âyet-i celîlesiyle taraf-ı ilâhîden kadr-i vâlâları takdîr buyurulmuşdur.

Mefhar-i mevcûdât efendimiz tarafından da (câhidû ... bi emvâlikum ve enfusikum ve elsinetikum)¹⁷ hadîs-i şerîfiyle bu zümre-i muhtereme mücâhidîn ve guzât-ı 'âliyye miyânına idhâl, ve Hassân'a karşı (fe inne cibrîle me'ake. Kul ve Rûhu'l-Kudusi me'ake)¹⁸ ehâdîs-i şerîfesiyle ifzâl buyurulmuşdur. İzâhât-ı vâkiadan anlaşılmuş olacağı vecihle İslâmiyet efkâr-ı insâniyye üzerinde müessir ve tehzîb-i ahlâka hâdim eş'âra, şu'arâyâ nazar-ı hürmet ve ehemmiyyetle bakmakda olup nasıl ki dimâ-i şühedâ kadar midâd-ı ulemâyı muhterem görmüş ise üdebâ ve şu'arânın be-tahsîs zamân-ı harbde hissiyyât üzerindeki te'sîrleri dolayısıyla hüdumât-ı vataniyyelerini aynı derecede takdîr buyurmuşdur.

Bu gibi 'âlû'l-âl bir şerefin ihrâzı, mükâfâtın azamet ve ulviyyeti nisbetinde hidmet ibrâzını icâb etdirdiğinden İslâmiyyet düşmanlarının top sadâlarından daha mehîb mermilerinden ziyâde müessir üdebâ ve şu'arâ-yı muhteremenin galeyân-ı hamîyyeti feverân-ı milliyyeti husûle getirecek yüce ve müessir neşriyyâtlarının tevâlîsi lâzımdır.

M. Kâmil

İSLÂMİYYETİN Şİ'R, ŞU'ARAYI TARZ-I TELAKKÎSİ-III¹⁹

Hazret-i Hafîce 'ale'l-ıtlak şî'r söylediği halde bu ser-levha ile yazdığımız makâlelerde eş'âr ve şu'arâ için [kuyûd-ı ihtirâziyye] vaz' ederek takyîd eylediğimiz beyân, hatta peygamberimizin dahi eş'ârı bulunduğu der-miyân edilerek bu bâbda izâhât talep edilmesi işbu mevzûa bizi ric'at etdirmiştir.

16 Âyet-i kerîmede geçen (ve zekuru'llâhe kesîran) kısmı metinde atlanmıştır. "Ancak inanıp yararlı iş işleyenler, [Allah'ı çok çok ananlar] ve haksızlığa uğratıldıklarında haklarını alanlar bunun dışındadırlar" (Şuarâ, 26/227).

17 "[Allah yolunda] mallarınızla, canlarınızla ve dillerinizle cihad ediniz."

18 "Muhakkak ki Cebrail seninledir. Söyle, Rûhü'l-kuds seninle beraberdir."

19 Çorum Gazetesi, 28 Ağustos 1338 / 17 Ağustos 1922, yıl: 2, sayı: 64.

Ezvâc-ı tâhirâtdan Hazret-i Hatîce şî'r ile me'lûfe olmadığı zâhir ve Hazret-i 'Âişe tabâbetde 'ilm-i fıkıh ve lügatde be-tahsîs tekellüm-i şî'rde mâhir olduğundan 'Âişe mevki'inde Hatîce ismi eser-i zühûl olması lâzım geldiği ve makâlelerimiz İslâmiyyetin nâm-ı bülendine izâfe edilmiş olduğundan hissiyyâta ve rivâyet-i za'îfeye istinâden idâre-i lisân ve icâle-i kalem edemeyeceğimizi kayd ettikten sonra izâh-ı maksada şurû' ile arz ederim ki: Şer'-i 'âlî herhangi bir şâ'irin 'ale'l-ittlak şu'arâyı²⁰ tahsîn veya takbîh etmemiş, menâfi'-i 'âliyye-i dîniyye ve vataniyyeye ahlâk ve âdâb-ı İslâmiyyeye hâdim²¹ olanı tahsîn, hâdim²² olanı takbîh etmiştir.

Hazret-i 'Âişe bir düğün cem'iyetinden 'avdetinde Rasûl-i Ekrem efendimizin "bir şey söylediniz mi?" suâlîne cevâben (eteynâkum eteynâkum fe hayyûnâ nuhayyikum fe levlâ 'acvetü's-sevdâ lemâ kunnâ bi vâdikum)²³ şî'rini söyledik demeleri üzerine hâris-i dîn Seyyid-i'l-mürselîn efendimiz şî'r-i mezkûrde "'acvetü's-sevdâ" sâika-i sevdâ cümlesini nâ-hoş bularak tenkîd, "felevlâ tâ'atu'r-Rahmân"²⁴ ile tashîh ve takyîd buyurdular. Muhaddisîn-i kirâmın beyânının müstenid olup misâl olarak aynen yazılan işbu şî'r ile Hazret-i 'Âişe'nin ('ale'l-ittlak) şî'rini İslâmiyyetin tahsîn ve takdîr eylemediği vâzihan anlaşılabilir.

Ma'a hâzâ fahr-i kâinât efendimizin şî'rleri olmadığı gibi zât-ı risâlet-penâhîlerini şâir olarak tasavvur etmek kudsiyet-i şânına lââyık olmamakla berâber ahkâm ve âdâb-ı İslâmiyyete de münâfidir. Çünkü Allah zü'l-celâl [ve mâ 'allemnâhu'ş-şî'ra ve mâ yenbagî leh]²⁵ [bel ifterâhu bel huve şâ'ir]²⁶ âyet-i celîleleriyle ve Hazret-i Peygamber Ebâ Bekr es-Siddîk hazretlerine [mâ ene bi şâ'irin ve lâ yenbagî lî]²⁷ hadîs-i şerîfiyle nisbet-i vâkıayı red etmişlerdir.

Gerçi peygamberimiz esnâ-yı hicretinde Medîneliler büyük küçük 'umûmen izhâr-ı sürûr ve şâdî edip 'âdât-ı 'Arab'dan olduğu üzre (tala'al-bedru aleynâ, min seniyyâtî'l-vedâ': vecebe'ş-şukru 'aleynâ, mâ de'â lî'llâhi dâ')²⁸ neşîdeleriyle tebrîk ve teberrûke şitâb etmişlerdir. Ve Kusvâ nâmındaki

20 Metinde 'şu'arâyı' yazılan bu kelime anlamı bozmaktadır. Doğrusunun 'şiiirini' olması gerekir.

21 Hizmet eden anlamında olup خادم şeklinde yazılmaktadır.

22 Yıkan, tahrip eden anlamında olup هدم şeklinde yazılmaktadır.

23 "Biz size geldik biz size geldik, siz bize merhaba deyin biz de size merhaba diyelim. Şayet (bizi size sürükleyen) kara hurma(nuz) olmasaydı biz sizin vadinize uğramazdık."

24 "Eğer Allah'a kulluk olmasaydı..."

25 "Biz Muhammed'e şiiir öğretmedik, zaten ona yaraşmazdı" (Yâsîn, 36/69).

26 "...yok, onu kendisi uydurdu, hayır o bir şairdir" (Enbiyâ, 21/5).

27 "Ben ne bir şairim ne de şairlik bana yaraşır."

28 "Üzerimize dolunay doğdu/ Veda tepelerinden/ Bize şükür vacip oldu/ Allah'a çağırın bir

deveye râkiben Medîne'ye muvâsalât buyurulduğunda Mâlik bin Neccâr'ın hânesi önündeki hâlî 'arsaya devenin çökmesi ve muahharan kaldırılmış ve Ebî Eyyûb el-Ensârî Hazretlerinin hânesi önüne varmış olduğu halde tekrar birinci çökdüğü mahalle 'avdetle yüzünü mevkî-i mezkûre sürmesi üzerine Seyyidü'l-mürselîn efendimiz "inşallah konağımız burasıdır" irâde-i celîlesiyle Eyyûb Ensârî'ye müsâferetden sonra mezkûr 'arsaya mescid-i şerîfi ve hucurât-ı mutahharâtı inşâ ettirmişlerdir. İşbu inşâatda mûcib-i şevk ve gayret olmak üzere sâlifü'l-'arz âdet-i kadîme vechile ashâb-ı güzîn latîf latîf manzûmeler okuyarak levâzım-ı inşâiyyeyi tedârik ve ihzâr ettikleri esnâda bâni-i beyân-ı dîn-i mübîn, vâzî-i esâs-ı şer'-i metîn, rahmeten li'l-'âlemîn efendimiz hazretleri dahi ashâbını taltîfen Hâzihî'l-cimâlû lâ cimâlû Hayberin/ Hâzihî eberru rabbînâ ve atharu/ Allahumme inne'l-ecra ecru'l-âhirati/ Fe'rhami'l-ensâra ve'l-mehâcirati²⁹ ebyâtını okuyarak kerpiç taşıdıkları ve yevm-i Hendek'de manzûm akvâl-i şerîfesi bulunduğu ba'zı kitaplarda muharrer ise de muharrerât-ı mezkûre vusûkuna i'timâd edilmek için rivâyet derecesini geçmemiştir.

Kur'ân-ı azîmü'ş-şân'da evveli gibi âhirinden aynı sûretle okunmağa müsâ'id [rabbeke fekebbir]³⁰ âyet-i celîlesi gibi belâgat-ı lafziyye mevcûd olması (len tenâlû'l-birra hattâ tunfikû)³¹ âyet-i celîlesi gibi manzûmı dahi bulunması hâşâ Kur'ân-ı Kerîm'de şî'r tasavvurunu müstelzim olmayacağı misillü Hazret-i Peygamber'in ehâdîs-i nebeviyyesinde de manzûm ve muntazım fıkârât olduğu halde bunlar hakkında şî'r mülâhazası da gayr-i vâridir.

Hazret-i 'Ali radiya'llâhu anh eş'aru'l-hulefâ, Hazret-i 'Âişe eş'aru'n-nisâ oldukları halde peygamberimiz indinde ebgazu'l-hadîs şî'r olduğunu rivâyet etmişlerdir. Ya'nî nefis ve hevâyâ temâs eden herhangi sözleri mürebbî-i ümmet olan peygamberimiz tenkîd ve takbîh buyurmuşdur.

Eş'âr ve şu'arâdaki fazîlet ve şeref ve meziyyet şî'rin hikmet-i İslâmiyyeyi müştemil olması, mekârim-i ahlâkın vasf-ı cemîline 'âid bulunması, nusret-i İslâm'da müessir olması, meydân-ı cihâdda şecâ'at hamiyet duygularını galeyâna getirmesi gibi muhtevî olacağı me'âliyyât dolayısıyladır. Yoksa (der kıyâmet ne-resed be- feryâd-ı kesî, ki ser-â-ser-i sohaneş hikmet-i

davetçi sebebiyle."

29 "Bu erkek develer (yiğitler) Hayber'in develeri değil/ Bunlar Rabbimizin en iyi ve en temiz (olanlarıdır)/ Allah'ım gerçek ecir âhiret ecridir/ Ensâra ve Muhacirlere merhamet et."

30 "Rabbini yücelt.", Müddessir, 74/3. Kur'ân'daki bu ifadenin harfleri (R-B-K-F-K-B-R) nin tersinden dizilişi de aynıdır. Yani hareke dikkate alınmadan her iki taraftan da aynı okunması mümkündür.

31 "... infâk etmedikçe iyiliğe erişemezsiniz." Bakara, 2/92. Ayetin bu kısmı, aruzun fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün kalıbına uygun düşmektedir.

Yunân gerdîd)³² buyurulduğu cihetle felâsife-i Yunân'ın, vâdî-i behtînün sâha-i bî- ma'nâsında dolaşarak hayâlâtı tezyîn ve tesbît etmek maddî ve ma'nevî bir fâide te'mîn ve kâiline şeref bahşetmez.

Hulâsa şudur ki: Hazret-i peygamber'in ba'zı sözlerine şi'r demek hiçbir şâ'irin hakkıyla takdîrine muktedir olamayacağı 'ulviyet-i mukaddeselerini teb'ül etmemek demek olacağı cihetle mugâyir-i edebdir, âyet-i celîle ve ehâdîs-i nebeviyye en belîğ sözlerden olmağla berâber şi're muvâfık olarak zuhûr edenleri recez ve seci' nev'inden olup şi'r gibi kasda makrûn değildir. O mukaddes lâhûtî kelimât bir takım me'âliyyâtdır ki ebyât onlardan ne kadar iktibâs-ı me'âliyyât eder ise ol derece te'âlî eder. Te'âlî eden şey ile anı müte'âlî eyleyen şey bir olmaz muzî' başka mustazî' başkadır.

M. Kâmil

Özet

Bu yazının konusu Çorumlu bir müellif olan Mahmut Kamil Efendi ve onun İslâmiyet'in şiir ve şairler hakkındaki görüşlerini ihtiva eden 1922 tarihinde Çorum Gazetesinde yayımlanmış olan makalesidir. İncelememizde, Kamil Efendi'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiş, makalenin muhtevası kısa olarak değerlendirilmiş ve metin bugünkü harflere çevrilmiştir.

Anahtar kavramlar: Mahmut Kâmil Efendi, Çorum Gazetesi, İslam Dini, şiir, şair.

32 Kıyamette şiir kimsenin feryadına ulaşmaz ki, sözlerinin tamamı Yunan hikmeti (felsefesi)ne dönüşmüştür.